

MORĂRITUL ÎN VRANCEA. ASPECTE SOCIAL-ECONOMICE CU CARACTER GENERAL

David Mădălin

Apariția și evoluția instalațiilor țărănești pentru prelucrarea diferitelor produse agricole au evoluat din unelte casnice de mână, în raport direct cu ocupațiile de bază și evoluția relațiilor de schimb, în cadrul structurilor economico-sociale ale epocii.

În domeniul prelucrării produselor agricole un meșteșug de străveche tradiție în Vrancea arhaică a fost morăritul despre care documentele istorice ne oferă numeroase informații. Este vorba de meșteșugul specializat și nu de ocupația casnică de măcinare a semințelor cu ajutorul uneltelor din propria gospodărie.

Morăritul era practicat de meșteri morari cunoscători ai tehnicii de măcinare a boabelor cerealiere, în instalații tehnice acționate hidraulic.

Folosirea apei, care înlocuia forța umană și cea a animalelor de tracțiune constituie desigur un pas important și o inovație inegalabilă în evoluția acestui mecanism. Noua sursă este accesibilă indiferent de altitudine, zonă sau anotimp desigur excluzând conștient zonele de stepă, relieful montan propriu-zis, iar în privința timpului perioada înghețului-varianțele de mori de apă de diferite tipuri, atestate pe teritoriul țării noastre întărind cele afirmate.

Morile de apă, atât de importante în viața economică a populației au fost întemeiate de regulă la vaduri, la marginea râurilor. Îmbinând vechile răsnițe, ele se găsesc pretutindeni pe pământul românesc. Atâția oameni de la sate își, iau numele de la ocupația lor de morari: Moraru, Morărescu etc.

Tehnologia prelucrării produselor cerealiere este ilustrată în Rezervația de Arhitectură și Tehnică Populară Crângul Petrești de grupul tematic al instalațiilor de măcinat, respectiv al morilor de apă de la Răiuți și Răchitașu de pe Valea Milcovului, Spulber de pe Valea Zăbalei și Putna de pe Valea Putnei.

Construcții deosebite ca stil arhitectural și materiale utilizate, aceste mori, reprezentative pentru zona de proveniență și având valoare de arhetip completează fericit tematica rezervației. Aceste instalații pun în evidență două tipuri de moară: unul cu roată orizontală sau cu "titirez", având aducțiune inferioară și transmisie directă la pietre și unul cu roată verticală prevăzută cu cupe având aducțiunea superioară, al doilea tip fiind mai evoluat și mai eficient decât primul.

Ce aduc însă nou aceste mori din Muzeul Satului Vrâncean ca mecanism de funcționare față de răsniță ?

Mecanismul de mișcare a pietrelor rămâne același, însă punctul de mișcare se coboară mai jos, unde se așteaptă căderea apei, care înlocuiește forța mușchiulară a omului. Apa cade pe paletele roții orizontale, de mici dimensiuni (în speță pentru morile din comunele Reghiu și Andreiașu), având o dispoziție dreaptă. Roata morii ("titirezul") se învârtește în plan orizontal și mișcă fusul morii care are o dispoziție perpendiculară față de roată. Acesta este elementul creator. Este suplimentată forța naturală a apei în cădere prin intermediul acestui sistem hidraulic nou. De asemenea, observăm că moara nu mai e mobilă, cum era cazul cu răsnița, ci imobilă.

Randamentul ei nu mai e așa mic, ci cu mult mai mare. Am putea spune că și sub raportul calității făinii măcinate se obține un progres remarcabil.

În lumina celor relatate anterior, putem spune că moara cu titirez constituie din punct de vedere tipologie tocmai acea formă de folosință hidraulică care posedă o capacitate maximă de adaptabilitate la condițiile unui debit mic, dimensiunile unor exemplare, în adevăratul sens "miniaturale" asigurând funcționarea morii, în prezența unui curs de apă scăzut.

Observațiile prilejuite de cercetarea morilor mai sus menționate, devenite exponate muzeale, constituie un argument în sprijinul tezei necesității cunoașterii nu numai a uneltei și produsului său, ci prin mijlocirea acestora, a însăși vieții producătorului de cultură materială sau spirituală, individual sau colectiv. Comparând condițiile geografice care au favorizat, dacă nu generalizat chiar tipul instalației întâlnite în zonă și randamentul lor cu cele caracteristice altor zone geografico-etnografice, concludem existența unei relații cauzate directe între tipul instalației stabilit de condițiile geofizice și geografice, randamentul acestuia și forma de proprietate.

Așa cum reiese din însăși denumirea locală, aproape generală în zonele de frecvență ale acestui tip de instalație "rășniță", randamentul său este total necorespunzător pentru ca un număr redus de instalații să poată satisface nevoile tuturor gospodăriilor comunei. În aceste condiții se impune în mod obiectiv construirea unui număr de mori al cărui randament comun să corespundă necesităților generale. De asemenea, ipoteza admiterii în această zonă a unei mori pentru fiecare gospodărie trebuie exclusă de la început ca fiind practic imposibilă datorită, în primul rând condițiilor de mediu (debitul apelor). Rezultă de la sine ca absolut obiectivă și necesară ideea asocierii mai multor gospodari la construirea și folosirea, în comun, a unei mori. Aceasta face mult mai rentabilă, din punct de vedere material, pentru fiecare dintre asociați, unirea forțelor și mijloacelor pentru construirea și exploatarea morii.

Coproprietarii sunt solidari în a întreține moara, cu muncă și cheltuială, proporțional cu cota parte a lor. La moară nu este sezon. Măcinatul se face tot timpul anului. Macină omul atât cât are, la orice oră din zi și din noapte, dar de obicei se macină ziua. Moara umblă sau merge și moara stă când e stricată sau nu are apă destulă. Când e lume multă, la moară e năvală. De aici și expresia „pe rând ca la moară”.

Odată admisă ideea necesității acestor întovărășiri, se poate constata pe baza cercetărilor întreprinse, că ele se realizau conform criteriului "bunei înțelegeri" În ceea ce privește numărul de întovărășiți în momentul temeliilor unei noi mori, situația este diferită de la o comunitate la alta, în funcție de potența economică, atât individuală cât și colectivă a participanților la această acțiune.

Bineînțeles că rămâne să aprofundăm, într-o cercetare ulterioară, acest aspect al organizării sociale a industriei morăritului țărănesc, care s-a dovedit a fi, pe acest plan, rezultatul interacțiunii constante a factorilor economici, geografici și politici. Putem concluziona însă că valoarea documentară a instalațiilor de morărit, nu se limitează exclusiv la prezentarea aspectelor etnografice legate de procesul tehnic de producere a bunurilor, tipologia uneltelor sau instalațiilor, ci se referă în aceiași măsură la cunoașterea formelor de existență social-istorică ale

acestora.